

Romulus BUCUR

SCRIS, CORP, MOARTE.
DESPRE LIMBAJ LA ULTIMUL GHEORGHE CRĂCIUN

La Gheorghe Crăciun, cel puțin în această (aproape) ultimă carte, *Trupul știe mai mult*¹, totul pare a se juca în jurul triadei **limbaj/scriis/corp**. Nu ne dăm seama dacă există și o ierarhizare între ele, dar reflecția asupra uneia sau alteia dintre idei, independent sau în asociere, revine obsesiv; pentru cititorii săi, ca și pentru cei care i-au audiat cursurile din ultimii zece ani, aceasta nu reprezintă o noutate.

Este vorba, între altele, de o opțiune filosofică, deși scriitorul e conștient de limitele sale în acest domeniu, unele autoimpuse:

„Cît timp am fost poet, i-am disprețuit pe filosofi. Cu două excepții: presocraticii și Wittgenstein. Ar mai fi fost probabil și alții, dacă aș fi citit mai mult. [...] Nu că nu știam să citesc filosofie, dar nici nu voiam să învăț. Iar pe Wittgenstein cred că în mare măsură îl inventam, văzînd în el lirica fundamentală a abstracțiunii. Mă enervau pînă la isterie transcendența și metafizica.” (*Trupul...*, p. 49)

Încercînd o anumită sistematizare, avem relația dintre scris și lume, mediată de o funcție a corpului („Înghiț lumea pentru a mă lăsa înghițit de scris [s.n.]” (*Trupul...*, p. 33), aceea dintre scris și persoana proprie („Este destul de simplu: am dispărut și mi-a luat locul propriul meu scris, ficțiunea mea poate începe”, *Trupul...*, p. 216), dintre scris, moarte și sinucidere, aici intrînd din nou tema corpului. Parcă premonitoriu, asupra acestei ultime relații autorul revine cu insistență: „Scriusul e adevărata sinucidere, mai precis o continuă agonie sinucigașă” (*Trupul...*, p. 15), „El [scriusul, n.n.] te omoară pur și simplu și tu vrei să-ți faci o glorie din asta” (*Trupul...*, p. 108), „Scriusul e în esența lui ucigaș” (*Trupul...*, p. 33), el este thanatic, „ceva de după viață, este încercarea altei vieți, decorporalizate” (*Trupul...*, p. 33); pe aceeași pagină, „foamea de scris” este considerată totuna cu „foamea mortuară, autoantropofagia” (*Trupul...*, p. 33).

Fluiditatea, caracteristică scrisului și, în același timp, mediilor interne ale corpului, e văzută ca o amenințare, latentă doar pentru că nu toată lumea, nu tot timpul, o conștientizează; scrisul este ceva care “te desființează, te lichidează, ca o substanță corozivă în stare să topească și scheletul. Ce altceva e scrisul, dacă nu un lichid, chimic și organic în același timp, un fel de suspensie coloidală în care a fost macerată toată carnea trupului tău, cu creier cu tot!” (*Trupul...*, p. 40). Consolarea e derizorie, *exegi monumentum* fiind ceva mai degrabă adaptat dimensiunii umane, nu celei trans-umane, ca monumentele arhitectonice: „Scriusul nu face altceva decît să mă omoare. El construiește un alt om, o umbră care are șansa de a învinge timpul. Scriu pentru a fi eu și tocmai scriusul mă face să nu mai fiu” (*Trupul...*, p. 34).

Cartea pare a oscila între doi poli, *trup* și *scriis*, avînd, cum am văzut, *moartea* ca termen median. Scriusul, am văzut, provoacă moartea, cea a trupului. Dar acesta „e singurul instrument de măsură creditabil. Prin el, poți totuși să nu cazi în proiecția imaginară” (*Trupul...*, p. 23). Avem, cu alte cuvinte, un Alberto Caeiro trecut prin școală, dacă un astfel de oximoron e posibil, o viziune *fizică*, excluzînd fără drept de apel orice metafizică, a lumii, ceea ce face relația de mai sus și mai dramatică: „Cel care nu poate fi salvat de scris e corpul” (*Trupul...*, p. 33). Ceea ce nu-l împiedică totuși a vorbi despre „corporalitatea restituită prin limbaj” (*Trupul...*, p. 21), delimitîndu-se în același timp de Valéry – „Eu nu vreau să explic limbajul prin intelect, ci prin corp” (*Trupul...*, p. 17); întrebarea care se pune e: reușește? Nu cumva corpul e o ficțiune a intelectului, și aceasta din cauza modului

¹ Gheorghe Crăciun, *Trupul știe mai mult. Fals jurnal la Pupa russa (1993-2000)*, Pitești, Ed. Paralela 45, 2006; în continuare, între paranteze, abrev. prin *Trupul...*, urmînd numărul paginii.

european de raportare a eului la lume (*Trupul...*, p. 15); cf. „Corpul mi se adună în cap” (*Trupul...*, p. 17).

Scrisul este văzut ca *produs*, limbajul ca *proces*; corpul e un dat, cumva la mijloc între cele două, și ținând de fizic, nu de metafizic; în acest sens, el vorbește de „corporalitatea restituită prin limbaj” (*Trupul...*, p. 21). Cu toate acestea, între limbaj și scris există o anumită incompatibilitate, o anumită incongruență, ceea ce duce la ideea de zădărnicietate a scrisului și, cu pași mici, la caracterul său thanatic, evocat mai sus: „Cel care nu poate fi salvat de scris e corpul” (*Trupul...*, p. 33).

Până la urmă, singura justificare a scrisului (posibil și a limbajului) nu este comunicarea, ci o anumită empatie întru durere: „Pe cel care, eventual, m-ar citi nu-l interesează nici sângele meu transformat în cerneală, nici carnea mea transformată în nisip. El mă citește pentru a înțelege ceva mai mult despre sângele și carnea lui” (*Trupul...*, p. 240).

Încearcă să se delimiteze de Paul Valéry, și explicit („Eu nu vreau să explic limbajul prin intelect, ci prin corp”, *Trupul...*, p. 17) și implicit, prin argumentarea teoretizării pe care o face în bună parte din scrisul său ca o necesitate, nu ca o plăcere a jocului intelectual: „Am fost un inhibat care a ieșit târziu din propria lui tăcere iar această ieșire s-a coagulat teoretic” (*Trupul...*, p. 13); „Teoretizarea, ca activitate în sine, nu-mi place, e o îndeletnicire a mea de nevoie, apărută din încercarea de a înțelege ceea ce scriu eu însumi” (*Trupul...*, pp. 134-135). Deși formulări cum ar fi „Corpul mi se adună în cap” (*Trupul...*, p. 17) pun sub semnul îndoielii reușita demersului, Gheorghe Crăciun e prea conștient de sine însuși, tot timpul, la fel ca autorul lui *Monsieur Teste*, pentru a mai avea acces la inocența originară adamică; Pessoa și-a inventat un heteronim pentru a reuși acest lucru. În plus, recunoașterea faptului că nu a reușit să ajungă până la ironie, e de fapt recunoașterea unei înfrângeri chiar pe acest front...

Trecând la cele câteva nume discutate în carte, epigraful din Barthes marchează o opțiune, aceea între *instrumentalitate* a limbajului (funcția sa utilitară) și *frumusețe* a sa (funcția estetică, poetică), pe de o parte, și *profunzime* (intelectualizare), pe de alta; s-ar putea trage concluzia că e vorba de o luptă pierdută cu intelectualismul – reproșul care i s-ar fi putut aduce și lui Valéry, și anume că e vorba de o ficțiune (i.e., iluzie, autoamăgire) cea a *întregii* personalități implicate în creație când de fapt ea se concentrează în intelect și se poate aduce și lui. Cu replica posibilă a autoiluzionării prin ficțiune, care se poate dovedi salvatoare: „Cuvinte, expresii, fraze care în minte sînt mai reale decât altele” (*Trupul...*, p. 9).

O autoiluzionare care aproape paralizează, prin inutilitate, gestul de a scrie – o rescriere prin retrăire, prin asumare totală, a propoziției finale din *Tractatus*-ul lui Wittgenstein: „Limbajul este imaginarul. Atunci de ce mai există literatura? Avem nevoie de o redundanță în plus?” (*Trupul...*, p. 21). La aceasta se adaugă o contemplativitate de tip daoist (în contradicție cu omul *activ* care a fost Gheorghe Crăciun): „Asta aș vrea, desigur: să mă cufund în limbaj, să mă scufund în el, fără să scriu. Și aș mai vrea ceva: să pot opri lumea în loc măcar pentru o zecime de secundă” (*Trupul...*, p. 21) și o autenticitate de asemenea daoistă, nu știm dacă descoperită pe cont propriu, prin trăire, sau prin lectură (a lui François Cheng, de pildă), dar nu mai puțin asemănătoare cu noțiunea de *qi* (suflu) care stă la baza procesului de creație artistică în lumea chineză: „Cine nu și-a interiorizat limbajul și n-a făcut din el un fel de respirație a gândirii nu are nimic de spus. Literatura, filosofia, dar mai ales critica literară, sînt pline de simulanți” (*Trupul...*, p. 111). Un citat din Lao Zi, în dublă traducere, cred că va lămurii lucrurile:

„Vorbele demne de încredere nu sunt plăcute auzului, iar vorbele plăcute auzului nu sunt demne de încredere. Ceea ce este bun [nu are trebuință de] vorbe iscusite, iar vorbele nu sunt bune”²,

² Lao Zi, *Dao de jing*, LXXXI, [traducere de Șerban Toader], în „Cartea despre Tao și virtuțile sale”, București, Ed. Științifică, 1999, p. 199.

sau:

„Vorbele sincere nu sunt frumoase,/vorbele frumoase sincere nu sunt; cel bun nu dovedește nimic prin vorbe,/cine dovedește prin vorbe nu este bun”³.

Limbajul e falsificare, în spiritul celor citate mai sus:

„Cu cât spun mai mult cuvinte, cu cât sînt mai mult în stare să fac fraze complicate, cu atît fug mai mult de mine. Vorbim frumos, profund și inteligent tocmai pentru a scăpa de ceea ce n-avem niciodată curajul să spunem. Sîntem slabi, proști, mărginiți, ticăloși, lași. Noroc cu limbajul care ne salvează de rușinea acestor recunoașteri” (*Trupul...*, p. 7).

Și nici literatura, în măsura în care (se) ține de limbaj, nu e altceva:

„Limbajul articulat ne-a scos din muțenie, pentru a arăta cît sîntem de găunoși și stupizi. Să nu ne facem iluzii: literatura ca limbaj e neglijabilă. Oamenii vorbesc tot timpul altceva și despre altceva decît cred scriitorii. Scrisul i-a fost dat omului nu pentru a face literatură, ci inventare, liste, socoteli, note informative, jurăminte false, escrocherii. Cine știe să scrie e mai puternic, în sensul în care își poate ascunde mai bine intențiile” (*Trupul...*, p. 47).

Cu toate acestea, cu toate păcatele sale, fiind „împrăștiere, distrugere, vanitate, boală, somn, transă”, scrisul e și „o încercare a trupului de a se uni, în sfîrșit, cu mintea” (*Trupul...*, p. 101), adică o șansă. O șansă reprezentată de materialitatea trupului, de, oricît de redundant ar suna, de *corporalitatea* sa:

„În realitatea lor ideală, cuvintele n-au nici o consistență. Consistența e întotdeauna a trupului. Tocmai mintea (care găsește pînă la urmă propoziția potrivită) spune asta” (*Trupul...*, p. 43).

Un pasaj confesiv-memorialistic, semnificativ pentru că explică opțiunile unei bune părți a generației '80, se referă la descoperirea lingvisticii și a filosofiei limbajului:

„Marea mea revelație asupra a ceea ce trebuie să fac pentru a fi un scriitor adevărat s-a produs în anii studenției, grație cursurilor de lingvistică generală ale Sandei Golopenția. Atunci am simțit esențialul. Habar n-aveam ce vreau, dar am simțit plăcerea, fascinația mecanismelor limbajului, cu toată organicitatea lor funcțională. De atunci și pînă acum n-am făcut nici măcar un pas mai departe. Am crescut într-o metafizică inexistentă. Totul trebuie construit, pus în termeni sintactici. Între filosofia de pînă la Wittgenstein și literatură nu e nici o diferență esențială. Diferă gradul de abstractizare al limbajului, atîta tot” (*Trupul...*, p. 22).

De unde, împrumutând finele distincții ale Sandei Golopenția între modestie și orgoliu, tipologia acestora, putem conchide cu Gheorghe Crăciun și cu modest-orgolioasa lui afirmație: „Eu nu sînt critic. Sînt un analist al limbajului” (*Trupul...*, p. 24).

Abstract

This essay, starting from the last book published in Gheorghe Crăciun's lifetime, *Trupul știe mai mult. Fals jurnal la Pupa russa/The body knows better. Fake diary to Pupa russa*, analyzes the writer's idea concerning the body-language-writing relationship, as well as his affinities with authors such as Paul Valéry and Ludwig Wittgenstein.

³ Lao Zi, *Dao de jing*, LXXXI, [traducere de Dinu Luca], în „Cartea despre Dao și putere, cu ilustrații din Zhuang Zi”, București, Ed. Humanitas, 1993, p. 307.